

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

MODEL OF TRAINING THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER TO THE FORMATION OF THE SOCIAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

У статті науково обґрунтовано модель підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів. Вона презентована у вигляді чотирьох блоків: теоретичного, змістового, технологічного та результативного.

Виділено наукові підходи до дослідження окресленої проблеми: загальнонаукові підходи (системний, синергетичний) та конкретно-наукові (особистісно орієнтований, компетентнісний, середовищний, технологічний) та комплекс принципів. Зміст та ресурс підготовки систематизовано у три етапи: стимулювально-пізнавальний, конструктивно-діяльнісний, практико-узагальнювальний. Технологічний компонент обґрунтованої моделі представлений основними складниками технології реалізації моделі – формами та методами взаємодії в системі підготовки фахівця. Результативний блок представлено компонентами готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний) Узагальнено критерії та рівні оцінювання досліджуваної готовності. Визначено педагогічні умови ефективно організації підготовки.

Ключові слова: *підготовка майбутнього вчителя початкової школи, формування соціальної компетентності молодших школярів, модель, блоки моделі.*

В статтє научно обоснована модель подготовки будущего учителя начальной школы к формированию социальной компетентности младших школьников. Она представлена в виде четырех блоков: теоретического, содержательного, технологического и результативного.

Выделены научные подходы к исследованию обозначенной проблемы: общенаучные подходы (системный, синергетический) и конкретно-научные (личностно ориентированный, компетентностный, средовый, технологический) и комплекс принципов. Содержание и ресурс подготовки систематизированы в три этапа: стимулирующе-познавательный, конструктивно-деятельностный, практико-обобщающий. Технологический компонент модели представлен основными составляющими технологии реализации модели – формами и методами взаимодействия в системе

підготовки спеціаліста. Результативний блок представлений компонентами готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і особистісний) Обобщено критерії і рівні оцінки досліджуваної готовності. Визначено педагогічні умови ефективного організації підготовки.

Ключевые слова: підготовка майбутнього вчителя початкової школи, формування соціальної компетентності молодших школярів, модель, блоки моделі.

The article deals with the model of training the future primary school teachers of elementary school to the social competence formation. It was presented in the form of four units: theoretical, substantial, technological and effective.

The theoretical unit of the model reflects the purpose of the simulated process and theoretical and methodological principles of its improvement (methodological approaches and principles). The scientific approaches to the study of the above mentioned problem according to the levels of methodology were singled out, such as: general scientific approaches (systemic, synergistic) and specific and scientific approaches (personality-oriented, competitive, environmental, technological) as well as the set of principles (scientific knowledge, general didactic and specific (principle of subject-subject interaction, principle of study orientation on the professional environment values, principle of socio-cultural determination and integration, principle of social activity of educational interaction subjects). Content and resource of training (substantial unit) were systematized in three stages: stimulating and cognitive, constructive and activity, practical and generalizing. Technological component of the well grounded model is represented by the major technology components of model realization, namely forms and methods of cooperation in the system of training the professional.

The effective unit is represented by the components of readiness of the future primary school teacher to the formation of the social competence of primary school pupils (motivational, cognitive, activity and personal). The criteria of evaluation components were determined (value and motivational, knowledge and informational, operational and active, personal and social) as well as levels (high (professionally active), sufficient (productive-effective), average (situational-search), low (reproductive partial).

According to the modern research in the field of professional training of future teachers in the model the pedagogical conditions of effective training organization were represented.

Keywords: training of future primary school teacher, formation of social competence of primary school pupils, model, model units.

Постановка проблеми. Реформування системи освіти України відповідно до вимог інтеграції в європейський освітній простір,

глобалізаційних процесів та внутрішньодержавної суспільно-освітньої ситуації, є на часі останні роки. Потребу в кардинальних змінах відчувають вчителі-практики, викладачі вищих навчальних закладів, працівники системи професійно-технічної освіти та ін.

Аналіз наукової літератури та результатів емпіричних досліджень підготовки майбутнього вчителя початкової ланки освіти дає підстави зробити висновок, що у вітчизняній та науковій літературі моделювання визначено як дієвий метод удосконалення професійної підготовки педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні аспекти застосування методології моделювання педагогічних систем презентовано у дослідженнях С. Гончаренка, О. Дубасенюк, В. Краєвського, Є. Лодатка, Н. Сидорчук та ін.

Дослідниця Н. Сидорчук зазначає: «Науковою основою моделювання як методу пізнання і дослідження різних об'єктів і процесів є теорія подібності, в якій головним є поняття аналогії, тобто схожості об'єктів за деякими ознаками... Проблема наукового пошуку полягає у побудові системи, яка б стала моделлю досліджуваної системи [Дубасенюк, 2008а: с. 56].

Особливістю моделювання педагогічної освіти, на думку О. Дубасенюк є те, що модель майбутнього стану невизначена, багатогранна та змінюється на шляху досягнення мети. Мета моделювання розвитку – це вибір найкращого варіанту управління змінами, коли у процесі самореалізації змінюється сама педагогічна освіта та критерії її оцінювання. Моделювання є невід'ємним аспектом у забезпеченні природної єдності навчання та наукових досліджень у педагогічному процесі [Дубасенюк, 2008b: с. 13].

Аналіз представлених у науковій літературі досліджень підготовки майбутнього вчителя початкової школи доводить, що на сьогодні науковцями не репрезентовано модель підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів. Це зумовило

мету нашої публікації – наукове обґрунтування моделі досліджуваної підготовки майбутнього педагога.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтуємо можливості використання методології моделювання у контексті досліджуваної теми.

Поняття «модель» має різні тлумачення. У педагогічних дослідженнях модель тлумачать як теоретичний взірець-еталон, що є засобом існування знань, носієм знань, – це штучний елемент, який створюють для кращого пізнання системи [Готт, 1984: с. 13]; графічно представлену модель підготовки фахівця, яку можна коригувати і вдосконалювати залежно від змін умов та вимог суспільства [Сорока, 2016: с. 22] та ін.

У дослідженні під моделюванням процесу підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів будемо розуміти створення структурної моделі досліджуваного процесу, що є носієм інформації про оновлений зміст, форми, методи, ресурсне забезпечення, умови та етапи підготовки фахівця у визначеному напрямі, впровадження якої забезпечує сформованість готовності майбутнього педагога до розвитку соціальної компетентності молодших школярів.

На основі здійснених узагальнень вважаємо за доцільне презентувати модель підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів у вигляді чотирьох блоків: теоретичного, змістового, технологічного та результативного.

Теоретичний блок моделі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів відображає мету модельованого процесу та теоретико-методологічні засади його удосконалення (методологічні підходи та принципи).

Обґрунтування мети підготовки здійснено на основі визначеної у науковій літературі ієрархії цілей, що реалізуються у педагогічних системах: цілі суспільства (соціальне замовлення); позиція особистості; загальні цілі функціонування педагогічної системи; цілі функціонування

системи на різних рівнях її прояву та існування; цілі педагогічного процесу, що відбувається в його елементарних формах [Александров, Іванкова, Тимошкіна, Чшієва, 2000: с. 137].

Згідно проекту Закону України «Про освіту» № 3491-д від 04.04.2016 р. «Метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності». Тому, в межах нашого дослідження соціальне замовлення визначається необхідністю функціонування в системі початкової освіти вчителів, які здатні: забезпечити розвиток ключових компетентностей молодших школярів, підвищити активність дитини у суб'єкт-суб'єктному процесі взаємодії з соціокультурною дійсністю, сформувати їх соціальну позицію як особистості та громадянина; готові коригувати свої дії з метою удосконалення професійної взаємодії, підвищення якості освіти.

Таке соціальне замовлення впливає на позицію майбутніх учителів та визначення особистісних цілей. На часі підготовка активних умотивованих педагогів, які зорієнтовані на потреби учня в освітньому процесі та готові до реалізації ідей педагогіки співпраці в умовах нового змісту освіти. Соціальний інтелект, сформованість соціальної інтуїції та прогнозування – це характеристики сучасного вчителя початкової ланки освіти.

Отже, мета запропонованої прогностичної моделі – підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів. Вона визначає подальше моделювання процесу підготовки (зміст, етапи, форми, методи тощо) та її результат – сформовану готовність майбутнього педагога до досліджуваної діяльності.

Відповідно до обґрунтованої структури готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів визначено завдання, які конкретизують мету підготовки:

сформувати у майбутніх учителів початкової школи ціннісну спрямованість та усвідомлене ставлення до процесу формування соціальної компетентності учнів; сформувати систему знань про сутність, зміст, форми, методи та технології формування соціальної компетентності учнів; сформувати систему умінь (освітні, виховні, соціально-педагогічні, діагностувальні), що забезпечують ефективне формування соціальної компетентності молодших школярів; розвивати соціальний інтелект та особистісні якості майбутніх учителів, що сприяють результативності освітньої та соціальної взаємодії у початковій школі.

У дослідженні виділено та обґрунтовано наукові підходи до дослідження окресленої проблеми відповідно до рівнів методології: загальнонаукові підходи (системний, синергетичний) та конкретно-наукові (особистісно орієнтований, компетентнісний, середовищний, технологічний). На нашу думку, виокремлені підходи є рівноправними у визначенні результативності підготовки майбутнього вчителя початкової школи у визначеному напрямі, їх взаємозалежність зумовлена спрямованістю на досягнення результату – удосконалення підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів засобами моделювання.

Обґрунтування теоретичного блоку моделі досліджуваного процесу також передбачає визначення принципів, практична реалізація яких забезпечує ефективну організацію підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності учнів. На основі аналізу наукової практики зроблено висновок, що, відповідно до виділених наукових підходів, удосконалення досліджуваного процесу повинно здійснюватися на основі комплексу принципів наукового пізнання (детермінізму, об'єктивності наукового пізнання, культуровідповідності, системності, верифікації та ін.), загальнодидактичних (принцип зв'язку навчання з життям, активності і свідомості, емоційності, індивідуального підходу, саморозвитку та ін.) та специфічних. Оскільки принципи наукового

пізнання та загальнодидактичні широко представлені у науковій літературі, обґрунтуємо доцільність дотримання специфічних принципів підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності учнів:

– Принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії, який передбачає, зміну позиції студента у процесі підготовки на активного учасника професійного становлення фахівця з власною освітньою та соціальною позицією. Застосування принципу суб'єкт-суб'єктної взаємодії у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів забезпечить активну позицію усіх учасників освітньої взаємодії, удосконалив технологію професійної підготовки на основі впровадження паритетних форм та методів роботи.

– Принцип орієнтації навчання на цінності професійного середовища. Формування професійної готовності майбутнього вчителя не можливе без утвердження у свідомості майбутніх педагогів ціннісних орієнтирів на ефективну професійну діяльність, взаємодію з суб'єктами освітнього середовища початкової школи на основі соціальних правил та норм, прояв особистісних якостей (емпатійність, комунікативність, відкритість, активність, суб'єктність позиції, здатність до рефлексії та ін.). Дотримання принципу також забезпечує практичну орієнтованість підготовки майбутнього фахівця відповідно до потреб професійного середовища. З метою реалізації цього завдання необхідною є переорієнтація форм та методів навчання у ВНЗ у контексті активних способів взаємодії за напрямками: освітній, виховний, освітньо-професійний, соціально-дозвіллевий, суспільно-громадський тощо.

– Принцип соціокультурної детермінації та інтеграції. Застосування цього принципу у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів забезпечить інтеграцію соціально-культурного вітчизняного та зарубіжного досвіду, створить умови для його використання у процесі освітньої взаємодії у ВНЗ та

початковій школі. У процесі дотримання принципу важливим є особистісне осмислення майбутніми учителями цінностей культур соціуму та прийняття найбільш гуманних та демократичних як власних орієнтирів професійної діяльності.

– Принцип соціальної активності суб'єктів освітньої взаємодії. У сучасних дослідженнях поняття «соціальна активність особистості» аналізують як явище, стан, форму діяльності, утворення особистості, а також як її ставлення до різних сфер життєдіяльності суспільства. Дотримання цього принципу передбачає перехід у процесі професійної підготовки вчителя від стихійних механізмів його соціальної активності до свідомо керуючих. З цією метою необхідним є: стимулювання самокеруючих процесів у розвитку майбутнього фахівця засобами соціально-педагогічного супроводу та підтримки, залучення майбутніх педагогів до активних форм соціально-дозвіллевої та суспільно-громадської діяльності. Організацію взаємодії за цим напрямом варто проектувати на основі принципів добровільності, соціальної активності та персоніфікованості.

Обґрунтування *змістового блоку моделі* підготовки майбутнього вчителя до формування соціальної компетентності молодших школярів передбачає визначення етапів експериментального впровадження моделі та змістового ресурсу експериментальної роботи.

На основі аналізу наукової літератури та практики професійної підготовки майбутніх учителів, врахування визначених теоретичні основ дослідження (методологічних підходів та принципів) зміст та ресурс підготовки було систематизовано у три етапи: стимулювально-пізнавальний, конструктивно-діяльнісний, практико-узагальнювальний.

Завдання стимулювально-пізнавального етапу реалізації моделі полягає у закріпленні показників мотиваційного та особистісного компонентів готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів та оволодінні фаховими знаннями, що входять до складу когнітивного показника досліджуваної готовності.

Змістовий ресурс експериментальної роботи може бути реалізований у процесі викладання навчальної дисципліни «Музичне мистецтво з методикою навчання», позааудиторної соціально-дозвіллевої та суспільно-громадської діяльності студентів.

Реалізація завдань конструктивно-діяльнісного етапу впровадження обґрунтованої моделі полягає у закріпленні показників мотиваційного, особистісного та когнітивного компонентів готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів й формування на їх основі практичних умінь, що входять до складу діяльнісного компоненту. Основний зміст роботи може бути реалізований у процесі навчальних дисциплін «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство» і «Методика навчання освітньої галузі «Природознавство», позааудиторної соціально-дозвіллевої діяльності студентів.

Практико-узагальнювальний етап підготовки майбутніх учителів до формування соціальної компетентності молодших школярів передбачає систематизацію та закріплення здобутих ціннісних та особистісних характеристик майбутніх учителів, фахових знань та практичних умінь у напрямі формування соціальної компетентності учнів. Реалізація цього завдання забезпечувалась інтеграцією форм та методів освітньої діяльності у процесі навчального курсу «Методика навчання основам здоров'я», розробленого авторського спецкурсу «Основи формування соціальної компетентності молодших школярів» та педагогічної практики.

Технологічний компонент моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів представлений основними складниками технології реалізації обґрунтованої моделі – формами та методами взаємодії в системі підготовки фахівця.

На основі аналізу зарубіжної та вітчизняної літератури зроблено висновок, що науковим підґрунтям їх удосконалення варто обрати

конструктивістську методику навчання студентів. В основі якої покладено твердження про те, що знання, як таке, ніколи не може бути передано від однієї людини іншій ... Єдиний спосіб, яким людина може здобувати знання – це створювати його самому або конструювати його для себе. Діяльність викладання повинна здійснюватися як спроба змінити так навколишнє середовище учня, щоб останній зміг побудувати такі когнітивні структури, які хоче передати йому вчитель [Glaserfeld, 1995: с. 173].

Прихильники ідей конструктивізму аналізуючи учіння як активний пізнавальний процес, спонукають до реалізації в освітній діяльності таких завдань: формуванню власного досвіду тих хто навчається на основі активних дій та життєво-професійного контексту; розвитку їх критичного мислення й навиків інтелектуальної діяльності засобами педагогічного супроводу і групової діяльності; використанню сучасних методів та технологій навчання з метою конструювання студентами власного професійного досвіду.

У дослідженні О. Тарнопольського [Тарногорський, 2010] обґрунтовано конструктивістську методику змішаного навчання англійської мови для спеціальних цілей у немовному ВНЗ, яка структурована за змістом як система експерієнційно-інтерактивного навчання, що здійснюється на матеріалах, що стосуються майбутньої професії, й реалізується у поєднанні безпосередньої взаємодії суб'єктів та роботи в он-лайнному режимі. Аналіз її ключових засад дає можливість говорити про можливість застосування її елементів у системі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності учнів.

Отже, здійснивши ґрунтовний аналіз ідей конструктивізму та способів їх застосування у професійній підготовці майбутніх фахівців, вважаємо за можливе розробити, на основі аналізованих ідей, авторську конструктивістську методику оптимізації викладання освітніх курсів підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів. Її визначаємо як

процедурну систему способів побудови та оновлення форм, методів та засобів досліджуваної підготовки на основі застосування ідей кооперативного, експериментального та колаборативного навчання.

Репрезентування *результативного блоку моделі* підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів здійснено на основі обґрунтованої структури готовності майбутнього вчителя початкової школи до визначеної діяльності та систематизованого діагностичного інструментарію її дослідження.

Відповідно до визначених теоретичних основ дослідження структура результату модельованого процесу – готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів, представлена компонентами: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний. З метою об'єктивного діагностування готовності визначено такі критерії оцінювання компонентів досліджуваної характеристики: ціннісно-мотиваційний, знаннєво-інформаційний, операційно-діяльнісний, особистісно-соціалізаційний.

У моделі запропоновано оцінювати сформованість готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів за таким рівнями: високий (професійно-активний), достатній (продуктивно-дієвий), середній (ситуативно-пошуковий), низький (репродуктивно-частковий).

Згідно з сучасними дослідженнями у галузі професійної підготовки майбутніх учителів та формування готовності до розвитку соціальної компетентності учнів у моделі представлено педагогічні умови ефективної організації підготовки: становлення мотиваційної сфери майбутніх учителів щодо формування соціальної компетентності молодших школярів на основі атрибутивного підходу; оптимізація викладання освітніх курсів підготовки на основі інтеграції їх змісту та застосування конструктивістської методики навчання; розвиток соціального інтелекту майбутнього вчителя на основі

об'єднання цілей освітньо-виховної, освітньо-професійної, соціально-дозвіллевої та суспільно-громадської діяльності студента; управління процесом розвитку готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів засобами формувального оцінювання.

Висновки. Отже, вважаємо, що впровадження моделі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів забезпечить удосконалення процесу професійного становлення відповідно до сучасних вимог. Подальшим напрямом дослідження визначено експериментальну перевірку дієвості обґрунтованої моделі.

ЛІТЕРАТУРА

- Александров Г. Н., Иванкова Н. И., Тимошкина Н. В., Чшиева Т. Л., 2000* – Александров Г. Н., Иванкова Н. И., Тимошкина Н. В., Чшиева Т. Л. Педагогические системы, педагогические процессы и педагогические технологии в современном педагогическом знании / Г. Н. Александров, Н. И. Иванкова, Н. В. Тимошкина, Т. Л. Чшиева // Образовательные технологии и общество. – 2000. – Вып. 2. – Том 3. – С. 134–149.
- Готт, 1984* – Готт В. С. Категории современной науки / В. С. Готт, Э. Л. Семенюк, А. Д. Урсул. – М. : [б.в.], 1984. – С. 148.
- Дубасенюк, 2008* – Дубасенюк О. А. Концептуальні моделі педагогічної освіти: наукові пошуки та здобутки / О. А. Дубасенюк // Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку: монографія / Авт. кол. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька, Н. Г. Сидорчук, О. М. Спірін, Н. В. Якса та ін. / За заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк: Вид. 2-е, доп. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 8–28.
- Сорока, 2016* – Сорока О. В. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання арт-терапевтичних технологій : дис... докт пед. наук : 13.00.04 / Сорока Ольга Вікторівна. – Тернопіль, 2016. – 534 с.
- Тарнопольський, 2010* – Тарнопольський О. Б. Конструктивістська методика змішаного навчання англійської мови для спеціальних цілей у нефілологічних вищих навчальних закладах / О. Б. Тарнопольський //

Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
Педагогічні науки. – 2010. – № 4. – С. 225–229.

Glaserfeld, 1995 – Glaserfeld, E. von. A Constructivist Approach to Teaching /
E. von. Glaserfeld // Constructivism in education / ed. by L. P. Steffe,
J. Gale. – Hillsdale, 1995. – P. 3–15.

REFERENCES

- Aleksandrov H. N., Yvankova N. Y., Tymoshkyna N. V., Chshyeva T. L., 2000* –
Aleksandrov H. N., Yvankova N. Y., Tymoshkyna N. V., Chshyeva T. L.
Pedagogicheskiye systemy, pedagogicheskiye protsessy y pedagogicheskiye
tekhnolohyy v sovremennom pedagogicheskom znanyy / H. N. Aleksandrov,
N. Y. Yvankova, N. V. Tymoshkyna, T. L. Chshyeva // Obrazovatel'nyye
tekhnolohyy y obshchestvo. – 2000. – Вып. 2. – Том 3. – S. 134–149.
- Hott, 1984* – Hott V. S. Katehoryy sovremennoy nauky / V. S. Hott,
Э. L. Semenyuk, A. D. Ursul. – M. : [b.v.], 1984. – S. 148.
- Dubasenyuk, 2008* – Dubasenyuk O. A. Kontseptual'ni modeli pedagogichnoyi
osvity: naukovy poshuky ta zdobutky / O. A. Dubasenyuk // Profesiyno-
pedagogichna osvita: suchasni kontseptual'ni modeli ta tendentsiyi rozvytku:
monohrafiya / Avt. kol. O. A. Dubasenyuk, O. Ye. Antonova,
S. S. Vitvyts'ka, N. H. Sydoruk, O. M. Spirin, N. V. Yaksa ta in. / Za zah.
red. prof. O. A. Dubasenyuk: Vyd. 2-e, dop. – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU
im. I. Franka, 2008. – S. 8–28.
- Soroka, 2016* – Soroka O. V. Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky
maybutnikh uchyteliv pochatkovoyi shkoly do vykorystannya art-
terapiychnykh tekhnolohiy : dys... dokt ped. nauk : 13.00.04 / Soroka
Ol'ha Viktorivna. – Ternopil', 2016. – 534 s.
- Tarnopol's'kyy, 2010* – Tarnopol's'kyy O. B. Konstruktyvists'ka metodyka
zmishanoho navchannya anhliys'koyi movy dlya spetsial'nykh tsiley u
nefilolohichnykh vyshchyykh navchal'nykh zakladakh / O. B. Tarnopol's'kyy
// Visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttyediyal'nosti.
Pedagogichni nauky. – 2010. – № 4. – S. 225–229.
- Glaserfeld, 1995* – Glaserfeld, E. von. A Constructivist Approach to Teaching /
E. von. Glaserfeld // Constructivism in education / ed. by L. P. Steffe,
J. Gale. – Hillsdale, 1995. – P. 3–15.